

est, an non? Si ablutus est, quæro unde? Non enim eum maculosa non sancte dantis conscientia, quam nescivit, abluere potuit. Si autem non est ablutus, jubete ut abluatur. Non jubetis: ergo ablutus est. Dicite, unde? Dicite saltem vos, quod ille non dixit. Eadem quippe verba propono, quibus respondere non potuit. « Ecce stat perfidus baptizaturus; at ille qui baptizandus est, perfidiam ejus ignorat: quid eum accepturum esse arbitramini, utrum fidem, an reatum? Sufficiunt huc usque proposita: respondete, aut quærite diligenter quid ille responderit. Invenietis etiam convicta convicia. Culpatur enim me, quasi deridens: « Quod veri similia proponam, qui non videam veritatem. » Repetitis etiam verbis meis et dimidiata sententia: « Dicis, inquit, Ecce stat perfidus baptizaturus, at ille qui baptizandus est perfidiam ejus ignorat. » Deinde subjungit: « Quis est iste, aut unde prosiluit? » Quasi unus sit aut duo, et non talibus utrobique plena sint omnia. Quid ex me quærit quisnam sit iste, aut unde prosiliat, ac non potius circumspicit, et videt raras esse ecclesias, vel in urbibus, vel in ruribus, quæ non habeant in criminibus detectos, et a clericatu dejectos homines, cum laterent, bonosque se videri vellent cum mali essent, et castos putari cum essent adulteri. Nempe ficti erant: nempe Spiritus sanctus eos, sicut scriptum est, fugiebat¹. Ex istorum ergo adhuc latitantium turba prosiluit ille perfidus quem proposui: quid ex me quærit unde prosiluerit, claudens oculos adversus tantam turbam, unde si soli considerentur qui convinci dejicique potuerunt, sonitus eorum sufficit cæcis.

XXXVII. Quid quod etiam ipse posuit in epistola sua: « Quodvultdeum de duobus adulteriis apud vos con-

¹ Sap. 1, 5.

victim et abjectum, a nostris esse¹ susceptum? » Quid ergo, (sine hujus præjudicio dixerim, qui causam suam bonam vel probavit, vel persuasit,) tales apud vos nondum detecti, cum baptizant, quid ab eis accipitur, fides, an reatus? Non utique fides; quia non habent conscientiam sancte dantis, quæ abluat accipientis. Sed nec reatus, propter illud additum verbum: « Nam qui fidem sciens a perfido sumpserit, non fidem percipit, sed reatum. » Ab istis autem cum baptizarentur homines, quales fuissent utique nescierunt. Proinde non ab eis accipiendo fidem, quia non habebant conscientiam sancte dantis; non accipiendo etiam reatum, quia non scientes, sed nescientes eorum crimina, baptizati sunt, sine fide et sine reatu remanserunt. Non sunt ergo in numero talium flagitiosorum. Sed nec in numero possunt esse fidelium; quia sicut nec reatum, ita nec fidem ab eis accipere potuerunt. At eos in numero fidelium a vobis cernimus deputari, nec censere quemquam vestrum ut baptizentur, sed ratum habere quod baptizati sunt. Acceperunt itaque fidem; nec tamen ab eis acceperunt, qui non habebant conscientiam sancte dantis, quæ ablueret accipientis. Unde ergo acceperunt? Hinc satago, hoc urgens interrogo, hoc ut respondeatur vehementissime flagito.

XXXVIII. Inspicite nunc Petilianum, ne hoc respondeat, vel ne hoc respondere non potuisse deprehensus appareat, per nostras contumelias inaniter evagari, criminantem, et nihil probantem; et ubi forte conatur pro causa quasi pugnaciter resistere, ubique facillime superati: ad hoc tamen unum omnino nihil respondere quod quærimus, Si conscientia sancte dantis attenditur, quæ

¹ De recipiendis Donatistarum clericis servato suo cuique honore egit Carthaginense Concilium die xiii. Sept. anno 401.

abluat accipientis, unde abluendus sit qui accipiebat baptismum, cum dantis polluta conscientia, et hoc ille qui est accepturus ignorat. His enim verbis ex Epistola mea commemoratis, proposuit me interrogantem, et se ostendit nihil respondentem. Cum enim dixisset ea quæ jam recolui, et in quibus eum ostendi ad id quod interrogavi non respondisse; cumque magnis angustiis coartatus, coactus esset dicere discutiendum esse baptismam a baptizando, baptizandum a baptista; cumque id exemplo Joannis, si forte inveniret negligentissimos vel imperitissimos auditores astruere tentavisset; adhibuit alia testimonia de Scriptura ad rem non pertinentia, quod Philippo Eunuchus dixerit, « Ecce aqua, quis prohibet me » baptizari¹? » Quia sciebat, inquit, perditos prohiberi: et quod ideo Philippus eum baptizari non vetuit, quia eum legentem probaverat quomodo crederet Christum: quasi prohibuerit Simonem Magum. Et quod Prophetæ falso baptismate decipi timuerunt: et ideo dixerit Isaias: « Aqua mendax non habens fidem², » velut ostendens apud perfidos homines aquam esse mendacem: cum hoc non Isaias, sed Jeremias de hominibus mendacibus dixerit, figurate aquam populum appellans, quod in Apocalypsi manifestissime demonstratur³. Et quod David dixerit: « Oleum peccatoris non unguat caput meum⁴: » cum ille hoc dixerit de adulatione assentatoris fallaci laude decipientis, unde laudati caput in superbiam crescat. Quem intellectum aperiunt verba in eodem Psalmo præmissa superius. Sic enim ait, « Emendabit me justus in » misericordia et arguet me, oleum autem peccatoris non » impinguet caput meum. » Quid hac sententia clarius, quid evidentius? Mavult enim se aspera emendatione justi argui

¹ Act. viii, 36. — ² Jerem. xv, 18. — ³ Apoc. xvii, 15. — ⁴ Psal. cxi, 5.

misereticorditer, ut sanetur, quam lenibus blanditiis adulatoris ungui, ut infletur.

XXXIX. Commemorat Petilianus et apostolum Joannem monuisse, ne omni spiritui credatur, sed probentur spiritus, si ex Deo sunt¹: quasi ad hoc adhibeatur ista diligentia, ut nunc ante tempus frumentum a palea separetur, ac non potius ne frumentum a palea decipiatur: aut vero etiam spiritus mendax si aliquid veri dixerit, ideo negandum est, quia hoc detestandus spiritus dixit. Quod quisquis arbitratur, tam demens est, ut forte contendat Petrum non debuisse dicere: « Tu es » Christus Filius Dei vivi²: » quia tale aliquid jam demones dixerant. Cum ergo baptismus Christi, sive per iniquum sive per justum ministratus, nihil aliud sit quam baptismus Christi, ab homine cauto et bono fideli iniquitas hominis est vitanda, non Dei sacramenta damnanda.

XL. In his certe omnibus non respondet Petilianus, si conscientia sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis, unde sit abluendus qui accipit baptismum, cum dantis polluta conscientia est, et hoc ille qui est accepturus ignorat? Collega ejus a Thubursicubure quidam Cyprianus cum turpissima foemina in lupanari deprehensus, et Primiano Carthaginis oblatus atque damnatus est. Iste quando baptizabat, ante quam detectus et abjectus esset, non utique habebat conscientiam sancte dantis, quæ ablueret accipientis. Unde igitur abluti sunt, qui hodie illo damnato non utique rursus abluuntur? Non erat necesse ut hominem nominarem, nisi ne Petilianus iterum diceret: « Quis est iste, aut unde prosiluit? Cur istum baptismam vestri non discusserunt, sicut Joannes Petiliano ita sentiente discussus est? An et discusserunt quantum

¹ 1 Joan. iv, 1. — ² Matth. xvi, 16; Marc. 1, 24; Luc. viii, 28, et Matth. viii, 29.

homines hominem potuerunt, sed astuta fictione latitantem diu non invenerunt? Hujus-ne aqua non erat mendax, aut oleum fornicatoris non est oleum peccatoris? An quod Catholica dicit, et verum est, et illa aqua et illud oleum non ejus erat a quo ministrabatur, sed cujus ibi nomen invocabatur? Cur illi qui ab isto ficto et occulto baptizabantur, non probabant spiritum, quia ex Deo non erat? Spiritus enim sanctus disciplinæ fictum fugiebat? An et illum fugiebat, et sua sacramenta quamvis per eum ministrata non deserebat? Postremo quoniam illos non negatis ablutos, quos illo damnato non curatis abluendos; videte si tot nebulis multipliciter offusis, ullo loco Petilianus respondet, unde isti abluti sint, si conscientia sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis, quam latens immundus habere non potuit.

XLII. Nihil ergo ad hoc respondens, quod ab eo tam instantanter inquiritur; deinceps etiam sibi loquendi latitudinem comparans: « Cum hæc, inquit, et Prophetæ et Apostolus caute timuerint, qua fronte tu dicis quod bene credentibus sanctum est baptisma peccatoris? » Quasi ego vel quisquam catholicus, peccatoris baptisma esse dicat, quod peccatore ministrante traditur vel accipitur, et non illius in cujus credens nomine baptizatur. Inde jam excurrit in Judam traditorem, et dicit in eum quidquid potest, adhibens testimonia prophetica, quæ de illo tanto ante præmissa sunt: tanquam Ecclesiam Christi toto orbe diffusam, cujus causa in hac quæstione versatur, Judæ traditoris impietate perfundat: non considerans quod vel hinc debuit admoneri, tam non esse dubitandum illam esse Ecclesiam Christi quæ in omnibus gentibus dilatatur, quoniam hoc tanto ante veraciter prophetatum est, quam non est dubitandum ab uno ex Dis-

¹ Sap. 1, 5.

cipulis tradi oportuisse Christum, quoniam et hoc similiter prophetatum est.

XLII. Sed plane post hæc Petilianus ubi ad nostrum illud venit objectum, quod Maximianistarum baptismum quos damnaverant susceperunt¹: quamvis in hujus quæstionis propositione suis verbis quam meis uti maluerit: neque enim nos dicimus, prodesse nobis debere baptismum peccatorum, quem non solum peccatorum, sed nullorum omnino hominum dicimus, quia eum Christi esse cognoscimus: ita quippe proposuit. « At enim pertinaciter asseveras, inquit, quia debet vobis prodesse baptismum peccatorum, propterea quia et nos, ut dixisti, reorum quos juste damnavimus baptismum conservamus. » Ubi ad hanc quæstionem venit, ut dixi, omnis eum etiam simulata pugna defecit. Quo iret, qua exiret, quo aditu perscrutato aut molito vel clanculo evaderet, vel vi erumperet, non invenit. « Licet hoc, inquit, secundo libro demonstrarem, quantum inter nostros intersit et vestros quos dicitis innocentes: tamen interim vos prius a collegarum vestrorum criminibus quæ nostis eripite, et sic de iis quos abjicimus exquirite rationem. » Sic respondeat quisquam hominum, sic respondeat, nisi qui veritati adversatur, contra quam non invenit quid respondeatur? Si ergo et nos eadem verba dicamus, Interim vos prius a collegarum vestrorum criminibus quæ nostis eripite, et sic nobis de his quos putatis apud nos malos ullum crimen objicite: utrique vicimus, an utrique victi sumus? Imo vero ille vicit pro Ecclesia sua et in Ecclesia sua, qui nos docuit in Scriptura sua, ut nemo gloriatur in homine, et ut qui gloriatur, in Domino gloriatur². Ecce enim nos, qui cum veritatis eloquio dicimus, non justificari credentem ab homine a quo bap-

¹ Vide supra, lib. 1, cap. 10. — ² 1 Cor. 11, 21, et 1, 31.

tizatur, sed ab illo de quo scriptum est : « Credenti in eum » qui justificat impium, deputatur fides ad justitiam¹ : » quoniam non gloriamur in homine, nitimurque donante ipso, cum gloriamur, in Domino gloriari, quam securi sumus, quidquid de quibusdam nostræ communionis hominibus erroris aut criminis probare potuerit? Apud nos enim quicumque mali vel penitus latent, vel quibusdam noti propter bonos quibus ignoti sunt, et apud quos convinci non possunt, propter unitatis et pacis vinculum tolerantur, ne cum zizaniis eradicetur et triticum; ita suæ malitiæ sarcinam portant, ut eam cum eis nemo communicet, nisi quibus eorum iniquitas placet. Neque enim metuimus, ne quos baptizant justificari non possint; cum illi in eum credant qui justificat impios, ut deputetur fides eorum ad justitiam.

XLIII. Proinde apud nos, nec ille quem dixit a nobis propter Sodomitarum crimen abjectum, et in locum ejus alterum constitutum, et rursus ipsi nostro collegio redditum, nesciens quid loquatur; nec ille quem apud vos poenitentem fuisse commemorat, quocumque modo eorum causæ defendi sive possint sive non possint, aliquid præjudicant Ecclesiæ Dei: quæ per omnes gentes diffunditur, et crescit in mundo usque ad messem: in qua si vere mali sunt quos accusatis, non jam in illa, sed in paleis ejus sunt: si autem boni sunt, cum eos iniquis criminationibus infamatis, ipsi velut aurum probantur, vobis in paleæ similitudinem ardentibus: alienis tamen peccatis non maculatur Ecclesia, quæ secundum fidelissimas prophetias toto terrarum orbe dilatata, finem sæculi tanquam littus expectat, quo perducta careat piscibus malis, cum quibus intra eadem Dominica retia, quandiu separari ab eis impatienter non debuit, naturæ incommoditas ferri potuit innocenter.

¹ Rom. iv, 5.

Nec propterea tamen Ecclesiastica disciplina negligitur a constantibus et diligentibus et prudentibus dispensatoribus Christi, ubi crimina ita manifestantur, ut nulla possint probabili ratione defendi. Extant innumerabilia documenta in eis qui vel episcopi vel alterius hujuscemodi gradus clerici fuerunt, et nunc degradati vel pudore in alias terras abierunt, vel ad vos ipsos aut ad alias hæreses transierunt, vel in suis regionibus noti sunt: quorum tanta est multitudo dispersa per terras, ut si eam Petilianus refrenata paululum maledicendi temeritate cogitaret, nequaquam caderet in tam aperte falsam vanamque sententiam, qua dicendum nobis putaret: « Nemo vestrum est innocens, ubi reus nemo damnatur. »

XLIV. Ut enim alios omittam in diversis terris habitantes; vix enim alicubi deest hoc genus hominum, quo appareat iniquos præpositos ac ministros, et in catholica Ecclesia solere damnari: Milevitanum Honorium de proximo potuit intueri. De Splendonio vero, quem diaconum in Catholica damnatum, et a se rebaptizatum presbyterum fecit; cujus in Gallia damnationem ad nos a fratribus missam collega noster Fortunatus ibidem apud Constantinam publice legendam proposuit, et quem postea idem Petilianus horrendas ejus insidias expertus abjecit: de hoc ergo Splendonio quando non potuit commoneri quemadmodum mali et in Catholica degradentur? Miror in quo temeritatis præcipitio cor habebat, cum ista dictaret, ubi ausus est dicere: « Nemo vestrum est innocens, ubi reus nemo damnatur. » Quamobrem permixti corporaliter, separati spiritaliter in catholica Ecclesia mali, et quando humana conditione ignorantur, et quando disciplinæ consideratione damnantur, suas sarcinas portant. Ac per hoc illi securi sunt, si eorum peccatis imitatione et consensione non communicant, quicumque per eos Christi baptismo

baptizantur : quia et si per optimos baptizarentur, non nisi ab illo qui justificat impium justificarentur. Credentibus quippe in eum qui justificat impium, deputatur fides ad justitiam.¹

XLV. Vos autem, cum obijciuntur vobis Maximianistæ, trecentorum et decem concilii² sententia damnati; eodem concilio tot proconsulibus, tot gestis municipalibus allegato oppugnati; de basilicis quas tenebant, per jussa judicum et civitatum auxilia proturbati; rursus a vobis cum eis quos extra communionem vestram baptizaverant, sine ulla baptismi quæstione suscepti et honorati; quid respondeatis non invenitis. Sententia quippe vincimini, non vera, sed vestra, qua contenditis in eadem communionem sacramentorum, alios aliorum perire criminibus, et talem quemque esse, qualis est homo a quo fuerit baptizatus; si nocens nocentem, si innocens innocentem. Quæ si vera sunt, ut alios innumerabiles omittam, Maximianistarum certe, quorum scelus usque ad illorum similitudinem quos vivos terra sorbuit, in tam numeroso concilio vestri exaggerarunt; vos crimina perdiderunt. Si autem Maximianistarum crimina vos non perdiderunt; falsa sunt quæ ita sentitis, et multo minus nescio quæ non probata crimina Afrorum orbem terrarum perdere potuerunt. Ac per hoc, sicut scribit Apostolus: « Unusquisque suam sarcinam » portat³: » et nullius est baptimus Christi, nisi Christi: et frustra promittit Petilianus ex hoc quod de Maximianistis intendimus, in secundo libro esse dicturum, nimis male sentiens de cordibus humanis, quasi non intelligant eum non habere quid dicat.

XLVI. Nam si baptismus, quem Prætextatus et Felicianus in Maximiani communionem ministraverunt, illorum fuit; cur a vobis, in eis quos baptizaverunt, tanquam

¹ Rom. iv, 5. — ² Bagaitani. — ³ Gal. vi, 5.

Christi susceptus est? Si autem vere Christi est, sicuti est, nec eis prodesse posset, qui eum cum scelere schismatis habuissent; quid vos potuisse dicitis præstare illis, quos cum eodem baptismo suscepistis, nisi ut per vinculum pacis deleto crimine sceleratæ divisionis, non cogentur sancti lavacri sacramentum accipere quasi non haberent, sed sicut erat antea perniciosum, ita illis jam utile esse inciperet quod haberent? Aut si hoc eis in vestra communionem præstitum non est, quia nec præstari schismaticis apud schismaticos posset; hoc tamen vobis in catholica communionem præstatur, non ut baptismum accipiatis quasi desit vobis, sed ut ipse quem accepistis prosit vobis. Omnia quippe sacramenta Christi, non ad salutem, sed ad iudicium habentur sine charitate unitatis Christi. Sed quia, non vera, sed vestra sententia est, « per nescio quorum baptismum traditorum periisse Christi baptismum de orbe terrarum; » merito non invenitis quid respondeatis de recepto baptismo Maximianistarum.

XLVII. Videte itaque et vigilantissime mementote, quemadmodum Petilianus nec ad ea ipsa responderit, quæ sibi ita proponit, unde aliquid loqui videatur. Illud autem olim dimisit omnino, nec nobis dicere voluit, quia utique non potuit, nec usque ad finem voluminis sui aliquando dicturus est, quod ex primis partibus Epistolæ meæ, quasi refellendum commemoravit. Additis quippe etiam duobus verbis, quæ me subtraxisse, quasi fortissima sua munimenta jactavit, nihilominus immunitus jacens, non inveniens quid respondeat, cum quæritur. Si conscientia sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis, unde sit ejus abluenda conscientia, qui pollutam conscientiam non sancte dantis ignorat, et si qui fidem sciens a perfido sumpserit, non fidem percipit sed reatum, unde fidem accepturus sit, non reatum, qui nesciens bap-

tizatur a perfido : ad hoc eum jam diu ex quo loquitur , nihil respondisse manifestum est.

XLVIII. Deinceps perrexit ore maledico in vituperationem monasteriorum et monachorum, arguens etiam me, quod hoc genus vitæ a me fuerit institutum¹. Quod genus vitæ omnino quale sit, nescit, vel potius toto orbe notissimum nescire se fingit. Inde asserens me dixisse, Christum esse baptistam, subjecit etiam quædam verba ex Epistola mea, quasi hoc ex mea sententia dixerim², quod ex vestra et ipsius dixi, et copiosissima atrocitate invecus est, quasi in me qui hoc dixerim ; cum illa quam reprehendit, non sit mea, sed ipsius et vestra sententia ; quod paulo post dilucide, quantum valuero, demonstrabo. Deinde conatus est nos docere multis et superfluis verbis, quod non Christus baptizet, sed in ejus nomine baptizetur, simul et Patris et Filii et Spiritus sancti, de qua ipsa Trinitate dixit vel quod voluit vel quod potuit, « Christum esse medium Trinitatis. » Inde de nomine Simonis et Barjesu magorum ingessit nobis quas eum libuit contumelias. Inde Optati Thamugadensis causam pedetentim suspendens, ne illius perfunderetur invidia, non se, nec suos de illo judicare potuisse ; et in eo ipso nos simulans, quod meis illis suggestionibus pressus sit.

XLIX. Postremo conclusit Epistolam suos exhortans et monens ne decipiantur a nobis, et nostros dolens quod eos pejores quam fuerant fecerimus. His igitur diligenter consideratis atque discussis, quod ex ea ipsa Epistola quam scripsit, satis dilucide apparet, Petilianus non respondit omnino ad hoc quod in Epistola mea primitus posui, si, quemadmodum dicit : « conscientia dantis, vel potius, ut addam quod magnum firmamentum putat, « si conscientia sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis, » unde

¹ Vide Possid. in vita August. cap. 5 et 1. — ² Vide infra, n. 54.

abluendus sit qui accipit baptismum, cum si dantis conscientia polluta est, accepturus ignorat. Unde non mirandum est hominem pro falsitate resistentem, pressum contravenientis veritatis angustiis, insana potius anhelasse convicia, quam cum illa quæ vinci non potest ambulare voluisse.

L. Nunc jam obsecro, paucis animum intendite, ut vobis quid timuerit, ut ad hoc non responderet, evidenter ostendam, et quod obscurare conatus est, in lucem proferam. Poterat utique nobis quærentibus, unde abluendus sit qui accipit baptismum cum dantis polluta conscientia est, et hoc ille qui est accepturus ignorat, facillime respondere, a Domino Deo ; et omnino fidentissime dicere, Prorsus Deus abluit accipientis conscientiam, quando maculosam non sancte dantis ignorat. Sed homo qui jam sectæ vestræ intentione coactus fuerat mundationem accipientis in conscientia dantis ponere, quippe qui dixerat, » Conscientia namque dantis, » vel, « sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis ; » timuit ne melius homo baptizari videretur ab occulto homine malo, quam a manifesto homine bono : tunc enim non a conscientia sancte dantis hominis, sed ab ipsa excellentissima Dei sanctitate esset abluendus. Hoc ergo metuens, ne tanta eum sequeretur absurditas, vel potius dementia, ut qua fugeret nesciret, noluit dicere unde sit accipientis abluenda conscientia, quando maculosam conscientiam non sancte dantis ignorat ; et litigioso strepitu cuncta perturbans occultare maluit quid ab eo quæreretur, quam hoc respondere quærenti, unde statim suffocaretur : nunquam tamen putans ab hominibus bene cordatis legi posse litteras nostras, aut ab eis legi suas qui legissent et meas, quibus respondere se finxit.

LI. Nam hoc quod modo dixi, in illa ipsa Epistola mea,

contra quam scribendo nihil dixit, evidentissime positum est: et quid ibi egerit, quæso parumper advertite; et quamvis illi faveatis, nosque oderitis, si potestis æquo animo tolerate¹. Quia enim in priori Epistola sua, cujus primis partibus quæ solæ in manus nostras tunc venerant, primo responderam, ita spem baptizandi hominis in homine baptizante posuerat, ut diceret: « Omnis res enim origine et radice consistit, et si caput non habet aliquid, nihil est: » quia ergo hoc Petilianus dixerat, non aliud volens intelligi originem et radicem et caput baptizandi hominis, nisi hominem a quo baptizaretur, subjeci ego et dixi: « Quærimus itaque nos, cum ille baptizator perfidus latet, si tunc ille quem baptizat, fidem percipit, non reatum, si tunc ei non est baptizator ejus origo et radix et caput, quis est a quo accipit fidem? ubi est origo de qua oritur? ubi radix unde germinat? ubi caput unde incipit? An forte cum baptizantem perfidum ille qui baptizatur ignorat, tunc Christus dat fidem, tunc Christus est origo et radix et caput? » Hoc ergo et nunc dico et exclamo, sicut etiam illic exclamavi: « O humana temeritas et superbia, cur non sinis potius ut semper Christus det fidem, Christianum dando facturum? Cur non sinis ut semper sit Christus origo Christiani, in Christo radicem Christianus infigat, Christus Christiani sit caput? Neque enim etiam cum per sanctum et fidelem dispensatorem gratia spiritalis credentibus impartitur, dispensator ipse justificat, ac non ille unus de quo dictum est, quod justificat impium². » Aut vero apostolus Paulus erat caput et origo eorum quos plantaverat, aut Apollo radix eorum quos rigaverat, ac non ille qui eis incrementum dederat; cum idem dicat; « Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit³: itaque neque qui plantat est ali-

¹ Vide supra, lib. 1, cap. 4, et n, cap. 5. — ² Rom. iv, 5. — ³ I Cor. iii, 6.

» quid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus? » Nec radix eorum erat ipse, sed ille portius qui ait: « Ego sum vitis, vos estis sarmenta¹. » Caput etiam eorum quomodo esse poterat, cum dicat, nos multos unum esse corpus in Christo, ipsumque Christum caput esse universi corporis, pluribus locis apertissime prædicet? Quapropter sive a fidei sive a perfido dispensatore sacramentum baptismi quisque percipiat, spes ei omnis in Christo sit, ne sit maledictus qui spem suam ponit in homine. »

LII. Hæc ego in Epistola priore, cum Petiliano responderem, puto quia et dilucide et veraciter posui. Hæc etiam nunc commemoravi, illud insinuans atque commendans, ut omnino spes nostra non sit in homine, Deumque Christum mundatorem, justificatorem hominum esse credamus, credentium in eum qui justificat impium, ut deputetur fides eorum ad justitiam, sive ille homo sit sanctus qui ministrat baptismum, sive impius et fictus quem fugiat Spiritus sanctus. Tum deinde subdidi, si aliter esset, quanta consequeretur absurditas, et dixi quod et nunc dico: « Alioquin si talis quisque in gratia spiritali renascitur, qualis est ille a quo baptizatur, et cum manifestus est qui baptizat homo bonus, ipse dat fidem, ipse origo et radix caputque nascentis est; cum autem latet perfidus baptizator, tunc quisque a Christo percipit fidem, tunc a Christo ducit originem, tunc in Christo radicatur, tunc Christo capite gloriatur: optandum est ab omnibus qui baptizantur, ut baptizatores perfidos habeant et ignorent eos. Quamlibet enim bonos habuerint, Christus est utique incomparabiliter melior, qui tunc erit baptizati caput, si perfidus lateat baptizator. Quod si dementissimum est credere; (semper enim Christus justificat impium, faciendo ex impio Christianum, semper a

¹ Joan. xv, 5.

Christo percipitur fides, semper Christus est origo re-generatorum et caput Ecclesiae;) quid habent ponderis illa verba, quæ vani lectores non attendunt quid intus habeant, sed tantum quemadmodum sonent? » Hæc tunc dixi, hæc in illa mea Epistola scripta sunt.

LIII. Deinde paulo post, quoniam ille dixerat : « Quæ cum ita sint, fratres, quæ potest esse perversitas, ut qui suis criminibus reus est, alium faciat innocentem, dicente Domino Jesu Christo : « Arbor bona bonos fructus facit ; arbor mala malos fructus facit : numquid colligunt de spinis uvas¹? » Et iterum : « Omnis homo bonus de bono thesauro cordis sui profert bona, et omnis homo malus de thesauro cordis sui profert mala². » Quibus verbis Petilianus satis apertissime ostendit, tanquam arborem accipiendum eum hominem qui baptizat, et tanquam fructum eum qui baptizatur. Ad hæc ego responderam : « Si arbor bona bonus baptizator est, ut fructus ejus bonus sit ille quem baptizaverit ; quisquis ab homine malo etiam non manifesto fuerit baptizatus, bonus esse non poterit : de mala quippe arbore exortus est. Aliud est enim arbor bona, aliud arbor occulta, sed tamen mala. » Quid aliud his verbis intelligi volui, nisi quod paulo superius posueram, arborem et fructum ejus, non eum qui baptizat et eum qui baptizatur; sed hominem arborem, fructum vero ejus opus ac vitam ejus accipi debere, quam semper habet bonam bonus, et malam malus: ne illa sequatur absurditas, ut malus sit homo etiam ab occulto malo homine baptizatus, tanquam fructus arboris quamvis occultæ, sed tamen malæ? contra quod ille nihil omnino respondit.

LIV. Sed ne diceret, sive ille, sive aliquis vestrum, cum quisque occultus malus est qui baptizat, tunc non

¹ Matth. vii, 16. — ² Id. xii, 35.

esse fructum ejus illum quem baptizat, sed fructum Christi; continuo subjeci quam vesanus error etiam istam sententiam consequatur, et repetivi illud, licet aliis verbis, quod paulo ante dixeram : « Si cum occulta est arbor mala, quicumque ab illa fuerit baptizatus, non de illa, sed de Christo nascitur; sanctius justificantur, qui baptizantur ab occultis malis, quam qui baptizantur a manifestis bonis. » Petilianus ergo his tam vehementibus coarctatus angustiis, tacuit superiora ex quibus ista pendebant, et hæc absurda quæ illius consequuntur errorem, ita commemoravit in responsione sua, quasi hæc ego ex mea sententia dixerim; quæ ideo dicta sunt, ut attenderet quantum mali sequeretur ejus sententiam, et eam mutare cogeretur. Hanc ergo fraudem audientibus vel legentibus faciens, et omnino desperans legi posse quæ scripsimus, cœpit in me graviter et petulanter invehi, tanquam ego sensissem optandum esse omnibus qui baptizantur, ut baptizatores perfidos habeant et ignorent eos, quoniam quamlibet bonos habuerint, Christus est incomparabiliter melior, qui tunc erit baptizati caput, si perfidus lateat baptizator. Item tanquam ego sensissem, sanctius justificari eos qui baptizantur ab occultis malis, quam qui baptizantur a manifestis bonis : cum hæc mirabilis insania ideo a me commemorata sit, quia illos necessario sequitur qui cum Petiliano sentiunt, sic esse hominem baptizatum ad baptizatorem suum, quemadmodum est fructus ad arborem de qua nascitur, bonus de bona, malus de mala : quibus cum dixerimus ut respondeant, cujus arbitrentur fructum esse hominem baptizatum, quando ab occulto malo baptizatur, quoniam non audent eum rebaptizare, coguntur respondere, tunc eum non esse fructum occulti illius mali, sed esse fructum Christi : ac per hoc sequitur eos quod nolunt, et quod sentire dementis